

speciebus communes sunt , disserit ; haec vero singulare corporum species contemplatur.)

Partium philosophiae is ordo inviolate servari debet , ut illae praecedant partes ex quibus aliae principia sua mutuantur ; alioqui ruerent philosophiae certitudo atque evidentia , sine quibus scientia esse non potest. Quum igitur logica tradat cognoscendae veritatis regulas in singulis philosophiae partibus necessarias ; primo omnium loco tractanda est , et ceterarum partium organum iure merito dicenda. Secundum locum obtinere debet ontologia , quae quum maxime universalis sit , aliarum partium principia continet. Deinde tradi potest psychologia , seu pars illa quae de anima est , et theologiae naturali praemittit debet. Eam attributorum divinorum notiones formamus , dum attributa , quae animae convenient , omni imperfectione , et limitatione exuiimus , atque ideo theologia naturalis psychologiae principiis indiget. Physica praeviam ontologiam sibi vult. Morali vero ontologiam , psychogiam , ac theologiam naturalem praeire , rectus ordo postulat : etenim officia hominis erga Deum , erga seipsum , et ceteros homines accurate demonstrari non possunt , nisi ex tribus illis scientiis principia hauriantur. Physica ethicae convenientius praemittitur ; sed physica generalis particulari prior omnino esse debet. In singulis vero philosophiae partibus explicandis ea supra lex est , ut nem-

pe ea praecedant , ex quibus pendent rerum deinde tractandarum intelligentia.

CAP. II.

De methodo disputandi.

Ea est scholarum consuetudo , ut disputationis leges in tertia tantum logicae parte demonstrari soleant , quod quidem a recta docendi ratione alienum omnino videtur. Quum enim vel ab ipso logices initio variae quaestiones methodo scholastica tractandae occurrant ; disputationis omnino ignaros ad disputandum accedere non decet logicae auditores. Itaque disputandi methodum breviter et quantum postulat recta docendi ratio , primum declarabimus ; totam deinde argumentationis artem opportuniori loco fusius explicaturi.

I. *Propositio* , quae probanda vel oppugnanda est vocatur *quaestio*. In propositione autem partes plurimae considerari debent. I. *Voces* , quibus exprimuntur res in mente nostra repraesentatae. II. *Subiectum* , de quo aliquid adfirmatur vel negatur. III. *Attributum* sive *praedicatum* , quod de subiecto adfirmatur vel negatur. IV. *Copula* , quae nexus sive convenientiam praedicati et subiecti significat. Si copulae praefigatur particula *non* , significatur subiecti et praedicati discrepantia , sive non convenientia. E. g. in hac proposi-

tione: *Deus est iustus*: subiectum est *Deus*; praedicatum *iustitia*, quae Deo tribuitur; verbum autem substantivum est, dicitur copula, qua significatur Deo inesse iustitiam. Subiectum et praedicatum communi nomine vocantur propositionis termini seu *extrema*; subiectum autem *minor terminus* appellatur; praedicatum *maior terminus* dicitur. Itaque *propositio* est: *enuntiatio sive oratio, qua praedicatum de aliquo subiecto adfirmatur vel negatur.* Porro necesse non est, propositionem quamlibet constare tribus expressis vocabulis, nempe subiecto, praedicato et copula. Vnicum enim verbum gerere potest vires attributi et copulae; ita dum dicitur: *Mens cogitat*; propositio illa huic alteri aequivalet: *Mens est cogitans.*

II. Si propositio aliqua sit per se nota, tunc satis est, terminos immediate inter se comparari. Quare si propositionem aliquam probandum suscipimus, sola terminorum comparatione eam evidentem non esse, oportet, ac proinde obscuritate aliqua laborari. Hinc fit, ut adhiberi soleat tertius aliquis terminus, qui *medius* vocatur. Hic nempe tertius cum duobus aliis terminis comparatur, ex qua comparatione inter eos necessariam esse connexionem colligimus. Exemplo sit haec quaestio: *utrum anima sit immortalis*: *vox anima minor terminus, immortalis vero maior est*; hic potest esse *medius, quod est spirituale*: et

ita probatur quaestio: *quod est spirituale, illud est immortale*: atqui *anima est spiritualis, ergo est immortalis.* Duæ priores propositiones vocantur *praemissae*, eo quod conclusioni, quae *tertia* est, *praemittantur.* Praemissae dicuntur etiam *antecedens*, et conclusio vocatur *consequens*, ipsa denique *connexio consequentis* cum *praemissis* appellatur *consequencia.* Prima propositio speciali nomine dicitur *maior*, quia in ea *maior terminus* cum *medio*; secunda *minor*, quia in ea *terminus minor* cum *eodem medio confertur.* Talis oratio constans tribus propositionibus ea, qua dictum est, arte dispositis, nominatur *syllogismus.*) Ex adlato exemplo liquet, rectam ratioeinationem non posse absolvı paucioribus, quam tribus propositionibus, quia medium debet semel in utroque termino comparari. Potest tamen minor aut maior propositio subintelligi, et tunc argumentatio vocatur *enthymema*, ut *anima est spiritualis; ergo est immortalis; subintelligitur major: quod est spirituale, illud est immortale.*

(Quamvis pauciores esse non possint quam tres propositiones; in longiori tamen argumentatione possunt esse multo plures. Si enim medium unum non sufficit ad ostendendam, quae est *inter terminos, relationem, plura media aliquando adhibentur.* Tunc argumentatio vocatur *acervus*, vel *sorites*, eo quod veluti coacerventur propositiones.) Ita si velim pro-

bare, avaros non esse felices, sic argumentari licet: *avari multa desiderant; qui multa desiderant, multis egent; qui multis egent, sunt miseri; qui sunt miseri, non sunt felices; ergo avari non sunt felices.* Verum haec omnes argumentationes, quotcumque propositionibus constet, ad syllogismorum formam reduci possunt.

III. In omni argumentatione duo distinguenda sunt, *materia et forma*. Materia sunt propositiones et termini, ex quibus argumentatio constat; propositiones quidem *materia proxima*, termini vero *materia remota*. Forma argumentationis est: *propositionum et terminorum, seu materiae tam proximae, quam remotae ad concludendum apta dispositio*. Quare si ex praemissis sequatur conclusio argumentationis forma legitima est; sin minus, forma est vitiosa. In primo casu argumentum dicitur esse in *forma*, in secundo *non esse in forma*. Argumentatio vitiosa est ratione materiae, si aliqua propositio falsa sit. Hinc argumentatio potest esse legitima ratione formae, et vitiosa ratione materiae, ac vice versa.

IV. Sed praetermissis heic syllogismorum regulis et modis, pro scholarum more, brevius tamen, deinde explicandis, argumentationis alicuius vitium ex hactenus dictis facile dignosci poterit. Etenim quum ad legitimam syllogismorum formam necesse sit, conclusionem elici ex praemissis; oportet con-

clusionem contineri in praemissis, non quidem expresse et iisdem omnino verbis; alioquin nihil probaretur. Intervenire ergo debet alia propositio, quae conclusionem in altera praemissa contineri declarat. Si autem in syllogismo haec servata fuerit regula, recta erit argumentatio. Itaque patet ex materia et forma totas pendere legitimae argumentationis leges. Cetera autem praecepta, quae ad ipsam argumentationum personam spectat, ad haec praecipua capita revocari possunt. I. Status quaestionis elare proponatur, atque usitatis vocabulis enuncietur. Si autem in oppugnanda quaestione aliquid obscuritatis lateat, oppugnans defendantem interrogationibus urgere debet, vocabulorum interpretationem rogare, donec omnis removeatur ambiguitas. Constituta verborum significatione, in disputationis progressu ab ea nequaquam recedendum est. Ex violata hac lege persaepe fit, ut disputationis in vanissimos clamores merasque nominum lites abeant. II. (Oppugnans argumentandi initium faciat, adhibito syllogismo vel enthimemate.) Fallacias omnes inanesque captiones sedulo vitare debet, atque accuratam argumentationis formam scrupulose consecetur. Si propositionem veram exercitationis philosophicae causa impugnaverit, nihil proferat, quod veritatem obscurare possit, immo quidquid dixerit, ad veritatis explicationem conducat. Si impugnanda obti-

gerit propositio falsa, stricta syllogismoruim vi
adversarium premat, veritatis confessionem ex-
torqueat, vel saltem invitum redigat ad pri-
ma principia, quae sine pertinaciae nota ne-
gare non possit. III. Defendens proponentis
argumentationem accurate repeat, nec tam-
men scrupulosius servatis iisdem verbis: im-
mo si prolixior sit et obscurior proponentis
argumentatio, ea in pauciora contrahi, clari-
usque exprimi debet. Deinde argumentatio-
nis praemissas perpendat. Si alterutra sit fal-
sa, ea negari debet; si utraque, ambae ne-
gantur: si una sit obscura, altera falsa, pri-
ma permittitur, hoc est, neque negatur, ne-
que adfirmatur, donec veritas, aut falsitas pa-
teat, quod ita exprimi solet, *transeat maior,*
vel minor. Quia autem ex praemissa falsa erui
non potest conclusio vera, in praedictis ca-
sibus negatur *consequens.* At si conclusio non
colligatur legitime ex praemissis etiam veris
tunc conceduntur praemissae, et negatur *con-
sequentia.* Si praemissae, duplcem admittant
significationem, quarum una veritati propo-
sitiae contraria esse possit, iam distinctione
utendum est, declarandus nempe est duplex
propositionis sensus, hac adhibita vulgari for-
mula, *distinguo maiorem, vel minorem;* ne-
ganda deinde propositio secundum sensum pro-
pugnatae veritati contrarium; in sensu autem
altero concedenda; atque simili modo negan-
dum vel concedendum consequens. IV. Sae-

pe fit, ut oppugnans syllogismos hypothetico-sive conditionales proponat, in quibus nempe maior propositio est hypothetica sive conditionem aliquam includit. Talis est hic syllogismus: *si Deus est, mundus providentia regitur; atqui Deus est; ergo mundus providentia regitur.* Maior huius syllogismi constat duabus partibus, quarum prior vocatur antecedens, quae continetur verbis: *si Deus est;* posterior consequens, *mundus pro-
videntia regitur.* Itaque defendens accurate expendere debet propositionis hypotheticae antecedens, consequens et consequentiam. Si antecedens verum sit, et consequens ex illius veritate non eruatur, defendens, concessu antecedente, neget consequentiam maioris. Si antecedens falsum est, et consequentia legitima, conceditur maior. Quia autem antecedens, quod falsum est, adfirmatur in minori, negari debet minor. Tandem si vera sint propositionis conditionalis antecedens et conse-
quens, atque legitima sit consequentia, ne-
getur autem consequens in minori, ut negari
etiam possit antecedens in conclusione; con-
cessa maiori negari debet minor; ut patet hoc
exemplo: *si aliqua sit cognitio certa, debet esse certum veritatis criterium; atqui nul-
lum est certum veritatis criterium; ergo nul-
la est cognitio certa.* In hoc syllogismo con-
ceditur maior, cuius partes omnes verae sunt.
Quia autem in minori negatur consequens ma-

ioris , quod verum est , ut inde in conclusione colligi possit falsitas antecedentis , quod etiam verum est , hinc negari debet minor .

Hae sunt praecipuae disputationis regulae , quibus adiungi debet haec omnino necessaria conditio , ut nempe a praejudicatis opinionibus immunis plane sit disputantium animus , et ad veritatem indagandam paratissimus . Quum autem secundum praescriptas leges nulla admittatur praemissa , nisi sufficienter probata et explicata , neque ullus admitti debeat syllogismus , cuius forma non sit legitima ; manifestum est , hunc futurum esse disputationis fructum , ut quaestionis propositae veritas aut falsitas , certitudo aut incertitudo in bono tandem lumine collocetur .

PRIMA PARS PHILOSOPHIAE.

LOGICA

SEV

PHILOSOPHIA RATIONALIS.

QVAESTIO I.

De natura logices.

V

arios inter homines , qui nullis logicae praceptis adiuti investigandae veritati dant operam , alios videmus perpetua fere mentis caligine laborare ; alios veritatem e tenebris feliciter eruere , eam inventam expedite propone atque explicare . Ex hoc diverso studiorum successu manifestum fit , mentis nostrae operationes certissimis regulis dirigi , easdemque regulas ab iis etiam non advertentibus servari , qui veritati inveniendae adsueti sunt . Perinde heic sese res habet , ac in motibus organicis corporis nostri , qui secundum certas leges plerisque hominibus ignotas absolvuntur . Quemadmodum vero quaedam sunt in corpore nostro ad motus organicos dispositio-nes , quae sine exercitio ex aliorum hominum

B 2